

Jukka Kyösti
Synnöve From

SUOMALAISENA ⚡-MIEHENÄ ITÄRINTAMALLA

Herkko Kosonen aseveljineen
Wiking-divisioonassa

MINERVA

Suomalaisena SS-miehenä itärintamalla

Jukka Kyösti
Synnöve From

SUOMALAISENA ⚡ - MIEHENÄ ITÄRINTAMALLA

Herkko Kosonen aseveljineen
Wiking-divisioonassa

© Jukka Kyösti, Synnöve From ja Minerva Kustannus, 2022
Minerva Kustannus on osa Werner Söderström Osakeyhtiötä
www.minervakustannus.fi

Tekstit: Jukka Kyösti ja Synnöve From
Valokuvat: mainittu kirjan lopussa
Ulkoasu: Taittopalvelu Yliveto Oy

ISBN 978-952-312-583-4
Painettu EU:ssa

SISÄLLYS

JOHDANTO.....	9
SUOMALAISEN JÄÄKÄRILIIKKEEN HISTORIAA	11
Jääkäriliike vuosina 1914–1918	11
Suomalaisten SS-vapaaehtoisten värväys 1941	12
HERKKO KOSOSEN NUORUUSVUODET	15
Suojeluskuntatoiminnassa	17
Herkko Kosonen ja Kuopion Pallotoverit osana suomalaista jalkapallohistoriaa	18
Sota puuttuu peliin	20
Herkko Kososen talvisota.....	20
VÄRVÄYTYMINEN SS-JÄÄKÄRIKSI SAKSAAN	23
Kuopion SS-vapaaehtoiset	23
Herkko Kosonen värväytyy SS-vapaaehtoiseksi.....	25
Läksiäisjuhla.....	27
Laivamatka Saksaan	29
SOTILASKOULUTUS SAKSASSA ALKAA.....	33
Stralsundissa.....	33
Vapaa-ajan viettoä	36
SUOMALAISET SS-DIVISIOONA WIKINGIN RIVEISSÄ ...	39
”Divisioonan miehet” ja ”pataljoonan pojat”	39
Westland-rykmentin 3. komppanian suomalaiset	41
Sotilaskoulutus Heubergissa	43

Heinrich Himmler vierailee Heubergissa.....	47
Koulutusjakso Winterlingissä	50
”DIVISIOONAN MIEHET” SOTAA KOHTI.....	53
Joukkojen keskitys Sleesiaan	53
Siirtyminen Lublinin alueelle Puolaan	58
OPERAATIO BARBAROSSA KÄYNNISTYY.....	61
Führerin päiväkäsky	63
Wiking etenee	68
Ukrainan rintamalla.....	71
Syemmälle kohti itää	72
Aulis Gröndahl kaatuu Ukrainassa	80
Tyyntä myrskyn edellä	82
”Pantti on lunastettava”	86
Ankaria taisteluja Taratshassa.....	90
Saksa menestyy kaikilla rintamilla	95
Yhdysupseeri Ensio Pihkala kaatuu Smelassa	96
Westlandin suomalaisia rintamalla	100
Herkko Kosonen sairastuu keltatautiin	102
Sotasairaalassa.....	104
Toipumislomalla Suomessa	106
HERKKO KOSONEN PALAA SAKSAAN.....	109
Herkko Kosonen Grazin täydennyskomppaniaan	112
Joulu Grazissa.....	116
Suomalainen SS-pataljoona rintamalle.....	118
HERKKO KOSONEN SENSUURI- JA	
YHDYSTOIMISTOSSA BERLIINISSÄ	121
Herkko tapaa propagandaministeri Göbbelsin	127
Lisää SS-vapaaehtoisia Suomesta – ”Ne 200 urhoollista”	129

HERKKO KOSONEN BAD TÖLZIN UPSEERIKOULUUN ...	131
Upseeriopinnot alkavat	134
Matkoja ja musiikkia	146
Upseerikokelaan arviointi	152
9. ja 10. upseerikurssin suomalaiset	155
Upseerikokelas Kososen loma Suomessa	156
 HERKKO KOSONEN JOUKKUEENJOHTAJAKSI	
SS-PATALJOONAAN	161
Saksan sotaonni kääntyy.....	161
Herkko Kosonen rintamalle suomalaiseen SS-pataljoonaan..	162
Suomalaispataljoonan lähtö rintamalta	173
Loma Ruhpoldingissa.....	175
 SS-PATALJOONAN PALUU SUOMEEN.....	183
SS-vapaaehtoisten tulojuhla Tampereella.....	189
SS-pataljoonan hajottaminen.....	195
Herkko Kosonen Maasotakouluun	197
 HERKKO KOSONEN KARJALANKANNAKSELLA	199
Talin taistelut	203
Vuosalmen taistelu	208
 HERKKO KOSONEN KAATUU.....	213
 LIITTEET	221
LÄHTEET	229
HENKILÖHAKEMISTO.....	232

JOHDANTO

Tämä kirja sai alkunsa keväällä 2013, kun Jukka Kyösti sai haltuunsa kolmen Waffen-SS-vapaaehtoisena palvelleen suomalaisen päiväkirjat ja yksityiset kuva-arkistot. Tämän ainutlaatuisen aineiston myötä heräsi ajatus kirjan kirjoittamisesta. Kyösti otti yhteyttä sotahistoriaharrastuksen kautta tutuksi tulleeseen Synnöve Fromiin, ja yhteistyö käynnistyi.

Välirauhan aikana keväällä 1941 Suomesta värvättyjen SS-vapaaehtoisten vaiheita vuosina 1941–1943 kuvaavan kirjan keskiössä on SS-divisioona Wikingin Westland -rykmentin riveissä taistellut kuopiolainen Herkko Kosonen (1920–1944). Teos perustuu Kososen ja samassa joukossa palvelleiden Tapio Gröndahlin ja Osmo Kauppisen autenttisiin päiväkirjoihin. Kirja sisältää lisäksi otteita Kososen aseveljien haastattelusta sekä Jääkäripataljoona 2:n sotapäiväkirjoista vuodelta 1944. Kirjan kuvat ovat pääosin peräisin Herkko Kososen yksityisalbumeista, ja lähes kaikki ovat ennen julkaisemattomia.

Tekijät haluavat kiittää seuraavia henkilöitä kirjoitusprosessin aikana saadusta avusta: Carl-Fredrik Geust, Harri Gröndahl, Mika Hakanpää, Osmo Kauppinen, Jukka Konnunaho, Raimo Kosonen, Antti Kotiranta, Hannu Kulmala, Hannu Porkola, Jussi Tuovinen ja Sami Viitaniemi. Eri-tyiskiitoksen ansaitsee Jari Saurio, jolta saatu apu tämän teoksen koostamisessa on ollut merkittävä.

Jukka Kyösti ja Synnöve From

Upseerikokelas Herkko Kosonen Tölzin upseerikoulun aikaan vuonna 1942.

SUOMALAISEN JÄÄKÄRILIIKKEEN HISTORIAA

JÄÄKÄRILIIKE VUOSINA 1914–1918

Ensimmäinen maailmansota alkoi vuonna 1914. Saksa julisti sodan Venäjälle, ja pian siihen liittyivät mukaan Englanti, Ranska ja Itävalta-Unkari. Osana Venäjää myös Suomi julistettiin sotatilaan kesän lopulla 1914. Suomea kuohutti Venäjä tsaari Nikolai II:n 17. marraskuuta 1914 antama julistus, jonka tarkoituksena oli Suomen sisäisen itsenäisyyden hävittäminen ja Suomen suuriruhtinaskunnan venäläistäminen. Suomen opiskelijapiireissä ja akateemisen nuorison keskuudessa syntyi tällöin liike, joka tähtäsi Suomen täydelliseen irtautumiseen Venäjästä. Helsingissä Ostrobothniassa 20. marraskuuta 1914 kokoontuneet itsenäistämisiikkeen aktivistit totesivat, että ainoa keino itsenäisyyteen olivat aseet ja sotilaallinen koulutus. Saksa oli se taho, jonka puoleen näissä toiveissa käännettiin.

Kaikkiaan noin 1 895 vapaaehtoista suomalaista lähti vuosina 1915–1916 jääkärikoulutukseen Saksaan. Lähtö pyrittiin toteuttamaan mahdollisimman huomaamattomasti, ja värväys naamioitiin aluksi partiotoiminnaiksi. Näitä ensimmäisiä jääkäreitä kutsuttiinkin nimellä *Pfadfinder* (partiolainen). Suomalaisista muodostettiin Saksassa ”Kuninkaallinen

Preussin Jääkäripataljoona 27”, joka hankki sotilaskoulutuksen lisäksi sotakokemusta taistelemalla vuosina 1916–1917 itärintamalla Venäjää vastaan.

Suomi itsenäistyi 6.12.1917 Venäjällä alkaneen vallankumouksen myötä. Suomen lailliselle hallitukselle Libaussa valan vannoneet jääkärit palasivat itsenäistyneeseen kotimaahansa 25. helmikuuta 1918. He ottivat osaa itsenäistymisen jälkeen puhjenneeseen sisällissotaan Suomen hallituksen joukoissa keväällä 1918. Hallitusta vastustaneet punaisten joukot sekä maassa vielä ollut venäläinen sotaväki riisuttiin aseista 16. toukokuuta 1918 mennessä.

Jääkäriliike loi voimakkaan sotahistoriallisen siteen Saksaan ja sen asevoimiin. Myöhemmin tätä sidettä tultiin hyödyntämään niin suomalaisen SS-vapaaehtoisten värväyksessä kuin myös jatkosodassa.

SUOMALAISTEN SS-VAPAAEHTOISTEN VÄRVÄYS 1941

Talvisodan jälkeinen välirauha kevästä 1940 kesään 1941 oli Suomessa epävakaa aikaa. Neuvostoliiton Suomea kohtaan harjoittama poliittinen painostus koettiin vieraan valtion puuttumisena maan sisäisiin asioihin. Keväällä 1941 ilmassa alkoi jälleen leijua sodan uhka, ja pieni Suomi etsi keinoja vahvistaakseen maanpuolustusta. Talvisodan aikana Suomeen pidättyväisesti suhtautunut Saksa suunnitteli hyökkäystä Neuvostoliittoon ja ojensi nyt auttavan kätensä. Eräänä yhteistyömuotona se tarjosi mahdollisuuden lähettää miehiä saamaan sotilaskoulutusta Saksan asevoimissa jääkärien tapaan.

Ensimmäiset tunnustelut asiasta tehtiin tammikuussa 1941. Useiden yhteydenottojen jälkeen vastakaikua löytyi, ja mm. Saksan ulkoministeri Joachim von Ribbentrop neuvotteli asiasta epävirallisesti Suomen hallituksen kanssa. Neuvottelut värväyksestä pidettiin myös Saksan sotilastiedustelun Abwehrin ja Suomen Valtiollisen poliisin kanssa.

Maan ylin johto hallitusta myöten suostui siihen, että pataljoonan verran suomalaisia vapaaehtoisia värvättäisiin Saksan asevoimiin. Näin Suomi asettui sodassa Saksan rinnalle. Tämä takasi Suomelle Saksan diplo-

maattisen tuen. Jatkosodan sytyttyä 25. kesäkuuta 1941 oli SS-pataljoona varmasti yksi osatekijä Saksan Suomelle antamaan ase-, vilja- ja sotilasapuun. Suomalaisesta SS-pataljoonasta sodan jälkeen käytetty nimi ”Panttipataljoona” juontaa juurensa tästä.

Värväyksen järjestäminen ja hoitaminen annettiin Etsivän Keskuspoliisin entisen päällikön hallitusneuvos, majuri Esko Riekin tehtäväksi. Rieki, jolla oli hyvät suhteet Saksan johtoon, toimi ulkoministeriön käskyn toimeenpanijana. Suomalaisien värväys SS-joukkoihin leimattiin diplomaattisista syistä yksityiseksi hankkeeksi. Se tehtiin Suomen hallituksen hyväksymänä, mutta pyrittiin hoitamaan mahdollisimman huomaamattomasti. Värväystoiminta oli naamioitu siten, että miehet olivat lähdössä seuramatkalle tai töihin Saksaan.

Värväys käynnistyi 16. huhtikuuta 1941. Diplomi-insinööri, kapteeni Harry Backbergin omistama Insinööritoimisto Ratias Oy osoitteessa Tempelkatu 4 Helsingissä, toimi kokoamiskeskuksena. Värväysasioita hoiti Valtiollisen poliisin apulaispäälikkö, varatuomari, kapteeni Bruno Aaltonen. Toimistonhoitajina olivat reservin luutnantti Osmo Niskanen ja Valtiollisen poliisin esittelijä, etsivä, luutnantti Aarne Kauhanen. Insinööritoimisto Ratias sai rahoituksen SS-vapaaehtoisten kuluihin Suomesta, ja se järjestettiin aluksi yksityisin varoin. Päävastuu värväyksestä oli ulkoministeriöllä, jonka valvonnan alainen pataljoona oli.

Suomessa koulutukseen lähtevä joukko nähtiin jääkäriperinteen jatkajana, ja koulutuksen toivottiin tapahtuvan Saksan armeijassa Wehrmachtissa. Tähän Saksa ei kuitenkaan suostunut, vaan se annettiin Waffen-SS-joukoissa. Suurin osa saksalaisista asevelvollisista astui Wehrmachtin palvelukseen, ja Waffen-SS poti miespulaa, sillä se sai käyttöönsä hyvin pienen osan Saksan asevelvollisista. Niin suomalaisetkin joutuivat Waffen-SS:ään, johon saksalaiset värväsivät vapaaehtoisia myös monista miehittämistään Euroopan maista.

Lyhenne SS muodostuu sanasta *Schutzstaffel*, joka tarkoittaa ’suoja-joukkoa’. SS-järjestön alkuaikoina tämä pienoisarmeija toimi Adolf Hitlerin henkivartiokaartina, kun Hitler pelkäsi kapinaa kansallissosialistisen työväenpuolueen nousukautena. Tämä ”Hitlerin henkikaarti” muodostettiin eliitin. Joukko oli tarkasti valittu, sillä oli tiukka kuri ja yhdenmukaiset

univormut. Myöhemmin SS:n laajentuessa organisaatio jakautui poliittiseen ja sotilaalliseen osaan. SS muodosti lopulta valtavan koneiston aina eri hallinnonalojen toiminnoista rintamalla taistelleisiin divisiooniin.

Waffen-SS, johon suomalaisvapaaehtoisetkin liitettiin, oli rintamalla taistelleen Wehrmachtin osa, ja sen operaatiot johdettiin Wehrmachtista. Upseerinsa Waffen-SS koulutti Braunschweigissa ja Bad Tölzissä sijainneissa omissa upseerikouluissaan. Korkein upseeristo koulutettiin Wehrmachtin sotakorkeakouluissa. Waffen-SS oli suurimmillaan vuosina 1943–1945, jolloin siihen kuului yli 900 000 miestä. Heistä kaikkiaan noin 200 000 oli ulkomaalaisia. Suomalaiset olivat tällöin jo kotiutuneet.

Tauno ja Hilkka Kosonen. Salmi, 1921.

HERKKO KOSONEN NUORUUSVUODET

Ilmo Herkko Kosonen syntyi kaksilapsisen perheen kuopukse-
na 30.5.1920. Herkon vanhemmat olivat kapteeni Tauno Kosonen
(s. 4.7.1886 Varkaudessa) ja Miina Tuovinen (s. 4.6.1897 Lapinlah-
della). Herkon isosisko Toini Hilikka Ilona oli syntynyt vuonna 1918.

Sisarukset Hilikka ja Herkko Kosonen 1920-luvun alussa.

Kososten perhe asui Lapinlahdella, kunnes isä-Taunon uuden komennuksen myötä seurasi muutto Kuopioon Pohjan rykmenttiin elokuussa 1929. Perhe asettui asumaan Niiralan kasarmialueelle. Jo lapsesta pitäen Herkko oppi tuntemaan varuskunnan ohjesäännöt ja osasi käyttäytyä kuin sotilas ja komentaakin kuin isänsä.

Herkko Kososen lapsuusvuodet kuluivat Kuopiossa, Savon sydämessä. Kesäisin perhe teki saaristoretkiä Kallavedelle, ja talvisin Puijon seudun mäket ladut vetivät hiihtoretkille.

Kansakoulussa opittu lukutaito avasi Herkko Kososelle uuden maailman. Laskento ja piirtäminen sujuivat myös, mutta mieliaine oli urheilu. Keväisin ja syksyisin pelattiin pesäpalloa, ja talvisin koulu järjesti hiihtokilpailuja.

Herkko Kosonen oli nuoruudessaan innokas urheilija. Hän ui ja retkeili, mutta hänen mieliharrastuksensa oli jalkapallo, jota hän pelasi Kuopion Pallotoverien nuorisojoukkueessa ”Niiralan Ilveksessä”. Pelejä järjestivät jalkapalloseurat ja suojeluskunta.

Niiralan Ilveksen jalkapallojoukkue v.1936. Eturivissä vasemmalta Pentti Hyvärinen, Veikko Partanen, Kauko Kähkönen ja Kosa Martikainen. Takarivissä Herkko Kosonen, Sulo Hallikainen, Jusko Kähkönen, Veijo Korhonen, Aimo Leskinen, Kyösti Koskinen ja Jouko Väänänen

SUOMALAISENA SS-MIEHENÄ ITÄRINTAMALLA

Keväällä 1941 Suomesta alettiin värvätä miehiä SS-joukkoihin. Kuopiolainen Herkko Kosonen oli ammattisotilaan poika, ja hänen mielessään siinteli upseerin ura. Niinpä hän sekä monet hänen kaverinsa päättivät lähteä kahden vuoden sopimuksella Waffen-SS-joukkoihin. Ensin he saivat Saksassa sotilaskoulutusta, minkä jälkeen heidät lähetettiin Saksan Itärintamalle.

Herkko Kososen, Osmo Kauppinen sekä joensuulaisen Tapio Gröndahlin päiväkirjamerkinnot sekä ennen julkaisemat tomat valokuvat piirtävät autenttista kuvaa suomalaisten SS-vapaaehtoisten sotilaskoulutuksesta kansallissosialistisessa Saksassa sekä osallistumisesta operaatio Barbarossaan Ukrainassa. Ne valottavat myös nuorten isänmaallisten miesten ajatuksia, odotuksia ja toiveita. Herkko Kososen haave upseerin urasta toteutui, kun hän pääsi Tölzin upseerikouluun ja valmistui SS-upseeriksi.

Kun sovittu palvelusaika oli päättynyt, miehet palasivat takaisin Suomeen Karjalankannaksen raskaisiin torjuntataisteluihin. Herkko Kosonen kaatui Vuosalmella 13.7.1944 Neuvostoliiton suurhyökkäyksen aikana. Osmo Kauppinen oli kaatunut jo Ukrainassa 22.7.1941. Tapio Gröndahl kaatui Talin Portin-
hoikassa 27.6.1944.

Jukka Kyösti (s.1967) on pitkän linjan sotahistorian harrastaja.

Synnöve From (s. 1940) on aiemmin julkaissut teoksen *Missä on From – Kenttäpostia Marskin sotilaspalvelijalta 1938–1943*.